

odpowiednich działań profilaktycznych w postaci okrycia odpowiednimi materiałami. Zimą wielu bylinom może zagrażać przesuszenie. Wiele bylin wymaga cięcia wczesną jesienią.

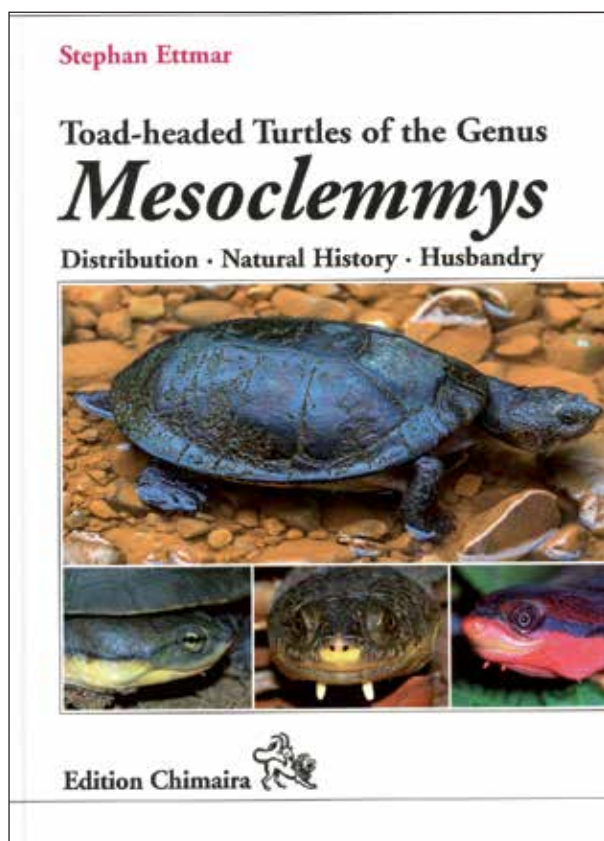
Książka Renate Hudak i Haralda Harazima zasługuje na uwagę polskich czytelników. Zalecenia zawarte w książce mogą być szybko wykorzystane –

z dużym pożytkiem – także w Polsce. Jej szybkie przetłumaczenie na język polski byłoby cenną pomocą dla miłośników ogrodów i bylin, a także dla ogrodników profesjonalistów.

Eugeniusz Kośmicki (Poznań)

e-mail: e.h.kosm@gmail.com

Stephan Ettmar: Toad-headed Turtles of the Genus *Mesoclemmys*: Distribution, Natural History, Husbandry. Edition Chimaira, Frankfurt am Main, 2019, ISBN 978-3-89973-442-3, 164 kol.fot., ss. 204, cena € 44,80.

Systematyka żółwi bokoszyjnych określanych jako żabiogłowy i ropuchogłówki ma długą i zagmatwaną historię. Dawniej do rodzaju *Phrynops* zaliczano 2 gatunki, zaś do 3 innych *Batrachemys*, *Mesoclemmys* i *Rhinemys* po jednym (Wermuth i Mertens, 1961). Dwa dalsze rodzaje opisali McCord i wsp. w 2001 r. – *Bufocephala* i *Ranacephala*. Dzisiaj do rodzaju *Phrynops* należą 4 gatunki, zaś do *Mesoclemmys* 10. Pozostał również jeden gatunek w rodzaju *Rhinemys* (*R. ruficeps*). W książce jednak traktowany jest zarówno jako *Rhinemys*, jak i na niektórych stronach *Mesoclemmys*. Systematyka tych żółwi przedstawiona jest w pierwszym rozdziale, w którym są nawet zdjęcia okazów muzealnych z XVIII i XIX

wieku. Nie zabrakło również kluczy do oznaczania wszystkich gatunków. Połowę monografii zajmują obszernie opisy poszczególnych gatunków, zawierające informacje o ich biologii, siedliskach i zasięgu występowania (opatrzone barwnymi mapkami), a całość bogato ilustrowana jest kolorowymi zdjęciami. Autor szeroko opisuje metody hodowli i rozmnażania, co może być pomocne również dla hodowców innych żółwi wodnych. Utarło się przekonanie, że hodowla żółwi z rodziny Chelidae jest łatwa, ale rozmnażanie trudne. Monografia jest podsumowaniem dwóch dekad doświadczeń w metodyce rozrodu tych żółwi. Ze względu na to, że są to dość duże zwierzęta, wymagają więc większych akwariów, co czasem może być kłopotliwe, np. puste szklane akwarium o wymiarach 150x60x60 cm i pojemności 540 litrów waży ponad 50 kg. Na końcu z kolei jest rozdział o nieopisanych jak dotąd taksonach i mieszańcach uzyskiwanych czasem w różnych hodowlach. Cytowana literatura liczy 10 stron i stanowi wyczerpujący przegląd wiedzy o tych żółwiach.

Stephan Ettmar jest absolwentem Uniwersytetu Wiedeńskiego i nie tylko zajmuje się żółwiami z rodziny Chelidae, ale hoduje również inne gady. Jego praca dyplomowa dotyczyła żółwi bokoszyjnych Gujany Francuskiej i stała się częścią niniejszej książki. Badania żółwi prowadził zarówno w naturze w Ameryce Południowej, jak i w licznych muzeach. Jest też redaktorem czasopisma *Sacalia*, które otrzymują członkowie Internationale Schildkröten Vereinigung.

Referencje

1. McCord, W.P., Joseph-Ouni, M., Lamar, W.W., 2001. A taxonomic reevaluation of *Phrynops* (Testudines: Chelidae) with the description of two new genera and a new species of *Batrachemys*. *Rev.Biol.Trop.* 49(2): 715-764.
2. Wermuth, H., Mertens, R. 1961. Schildkröten, Krokodile, Brückenechsen. Gustav Fischer Verlag, Jena.

Piotr Sura